

Estratègia de gran calat

El 4 de novembre del 2008 els EUA, i amb ells el món, van canviar: un negre arribava a la presidència per primera vegada en la història. A l'espera que Obama comenci a prendre decisions a partir del dia 20, el canvi és més un cúmul de teories predictives que una constatació. Les expectatives són altíssimes, tant com els reptes globals. Ni els EUA són els mateixos que eren, ni el món tampoc.

L'escenari internacional espera que Obama estreni una nova fórmula per visionar el món. El seu èxit dependrà de l'habilitat d'alinejar els interessos dels EUA amb els de les potències mundials emergents

FAREED ZAKARIA, Director de Newsweek

EL PERIÓDICO DE CATALUNYA, 2,01.09

La campanya presidencial de Barack Obama va arrencar sobre la base de l'oposició a la guerra de l'Iraq. Però abans dels atacs terroristes del mes de novembre passat a la ciutat índia de Bombai, el tema de la política exterior havia desaparegut gairebé del tot, desbancat per la crisi econòmica. Cosa que no vol dir que els temes internacionals hagin de ser ignorats. No hi ha dubte que l'equip de seguretat nacional designat per Obama abordarà amb celeritat els abundants temes que l'esperen a la safata d'entrada, i molt probablement ho farà amb intel·ligència i solvència. No falten problemes per estar plenament ocupats: l'Iraq, l'Afganistan, el Pakistan, Al-Qaida, l'Iran, Rússia. Sense oblidar les crisis sorgides de forma inesperada.

Però hem d'esperar que, com a president, Obama vagi més enllà de la mera selecció d'un bon equip; que delegui bé i reaccioni davant els problemes que hagi d'afrontar. Haurà d'aconseguir que la seva administració construeixi un marc més ampli des d'on poder visionar el món i la seva relació amb els EUA: una estratègia de gran calat. En aquest moment, els EUA disposen d'una oportunitat única per promoure una visió que alineï els seus interessos i ideals amb els de la majoria de les grans potències mundials. Però l'oportunitat és fugaç.

Parlar d'estratègia de gran calat podria sonar com a concepte abstracte -un tema per al debat entre acadèmics--, aparentment allunyat de temes urgents i incòmodes sobre el terreny. Però si no hi ha una estratègia, qualsevol administració pot deixar-se endur per les notícies, reaccionant més que liderant. Per a una superpotència que alberga interessos globals i que es veu forçada a respondre davant pràcticament cada problema, és massa fàcil que el que és urgent anul·li el que és important.

L'estratègia comença amb una mirada al món mentre s'identifiquen els interessos i ideals dels EUA, el que els amenaça i els recursos disponibles per al seu desplegament. Si els dos vessants es relacionen, es poden desenvolupar una sèrie de polítiques exteriors que facin avançar els interessos d'Amèrica. Quan passa l'imprevist, es pot reaccionar de manera que la resposta estigui alineada amb els objectius més amplis. S'utilitza l'urgent per perseguir l'important. O, dit d'una altra forma: mai deixis passar de llarg una crisi.

¿Com es pot pensar estratègicament? Dick Cheney ens en ofereix un exemple, un exemple negatiu. En l'estela de la guerra freda, el personal

de Cheney al Pentàgon va redactar un document esborrany que era un intent afectat de dissenyar una estratègia de gran calat.

ELABORADES segons sembla pel llavors vicesecretari de Defensa, Paul Wolfowitz, les Línies mestres per a la defensa declaraven sense rubor que els EUA buscaven la supremacia i la llibertat per maniobrar per tot l'orbe. "El nostre primer objectiu és prevenir l'emergència d'un nou rival", es deia, "cosa que exigeix que ens esforcem per prevenir que qualsevol potència hostil pugui dominar una regió amb uns recursos que puguin, sota un control consolidat, ser suficients per generar poder global".

I el més important, segons afirmava l'esborrany, és la idea que "l'ordre mundial compti al final amb el suport dels EUA" i que "els EUA haurien de poder actuar independentment quan no fos possible ordir una acció col·lectiva".

Era evident que el document pecava d'agressiu i d'unilateral per al president George Bush, que el va fer rebaixar. Era un document estrany des de molts punts de vista, un retorn a un món en què els conceptes de "regió dominant" i "control dels recursos" eren considerats fonts de durador poder nacional. (La Xina no ha fet cap de les dues coses, i tot i així, a través del desenvolupament de la seva economia, s'ha convertit en la segona potència mundial.)

PERÒ LES IDEES del document van brindar una poderosa ideologia organitzativa a molts conservadors i van establir la base de la política exterior de Bush després de l'11-S. Part de l'atractiu d'aquest marc estratègic era que feia una encertada lectura del món dels anys 90. I tot i que hi havia molts estratèges i polítics que parlaven d'una emergent era

multipolar, les Línies mestres per a la defensa abans esmentades reconeixien que aleshores, el poder nord-americà no tenia rival.

Avui dia, qualsevol intent de delinear una estratègia de gran calat també s'ha d'iniciar amb una lectura encertada del món. Per a això, l'Administració demòcrata d'Obama hauria d'estudiar les previsions que recentment va treure a la llum el Consell Nacional d'Intel·ligència sota el títol Tendències globals 2025. Un món transformat.

"El sistema internacional --tal com es va dissenyar després de la segona guerra mundial-- serà pràcticament irreconeixible el 2025", diu el document, a causa de l'ascensió dels països emergents, d'una economia globalitzadora i d'un espectacular traspàs de poders. "En termes de mida, velocitat i flux direccional, la transferència de la riquesa global i el poder econòmic que s'està donant actualment --a grans trets, va d'Occident a Orient-- no té precedents en la història moderna".

Alguns veuen en la caiguda dels mercats emergents un argument per defensar que l'era del domini occidental encara no s'ha acabat. Però l'ascens del món no occidental --que va començar amb el Japó a la dècada dels anys 50 i va continuar amb els tigres asiàtics dels anys 60, la Xina dels anys 80 i l'Índia i el Brasil dels anys 90-- és una tendència àmplia i profunda amb possibilitats de seguir endavant.

Per a alguns països emergents, la crisi econòmica actual podria, de fet, accelerar el procés. En el transcurs de les últimes dues dècades, per exemple, la Xina ha crescut un 9% anual, aproximadament, i els Estats Units, un 3%. Durant els pròxims anys, el creixement nord-americà probablement serà de l'1% i el de la Xina, segons les projeccions més

conservadores, del 5%. La Xina, per tant, ja creixia el triple de ràpid que els Estats Units, però ara ho farà el quintuple, cosa que fa encara més pròxima la data en què l'economia xinesa igualarà en dimensions la nord-americana.

S'han de comparar a més a més els enormes excedents de reserves de la Xina amb la immensa càrrega del deute americà: la imatge no suggereix en absolut un retorn a la unipolaritat dels Estats Units.

L'ASCENSIÓ de la resta, com n'acostumo a dir jo, és un fenomen econòmic, però té ramificacions polítiques, militars i culturals. En qüestió d'un mes, l'estiu passat, l'Índia estava disposada a desafiar frontalment els Estats Units en les converses sobre el comerç a Doha, Rússia va atacar i va ocupar parts de Geòrgia, i la Xina va celebrar els Jocs Olímpics més espectaculars i cars de la història. Fa 10 anys, cap d'aquests tres països huria tingut ni el poder ni la confiança per actuar com ho va fer. Fins i tot en el cas que el seu índex de creixement baixi, aquests països ja no tornaran a asseure's educadament a la part del darrere de l'autobús.

L'informe Tendències globals identifica diversos aspectes preocupants del nou ordre internacional: competència per aconseguir recursos com el petroli, els aliments, les matèries primeres i l'aigua; el canvi climàtic, la constant amenaça terrorista i els canvis demogràfics. Però la qüestió més significativa a la qual apunta és que aquests canvis s'estan succeint a tots els nivells i a gran velocitat en el sistema global. Floreixen països amb sistemes polítics i econòmics diferents. Els grups subnacionals, amb agendes variades i contradictòries, estan en ascens. La tecnologia augmenta el ritme de canvi.

Un ferment així sol ser recepta per a la inestabilitat. Canvis bruscos poden desencadenar accions sobtades --atacs terroristes, brots secessionistes, polítiques de risc nuclear--.I la probabilitat d'inestabilitat podria augmentar per la crisi econòmica. Malgrat els cicles de creixement i fallides --com l'11-S i les guerres de l'Afganistan i l'Iraq--, el món ha viscut una època daurada de l'economia. El creixement global ha estat més fort els últims cinc anys que en qualsevol període comparable en gairebé cinc dècades. La renda mitjana per càpita ha crescut més que en qualsevol període del qual hi hagi registres històrics. Però aquesta era ja s'ha acabat.

Els pròxims cinc anys vindran probablement marcats per un lent creixement, potser fins i tot estancament i retrocés, en certes àrees importants. ¿Quins seran els efectes polítics d'aquesta caiguda? La història demostra que la confusió econòmica ha anat sempre de la mà de la tensió social, el nacionalisme i el proteccionisme. Podríem evitar aquests perills, però val la pena ser-ne molt conscients.

A NIVELL MÉS ampli, l'objectiu dels EUA hauria de ser estabilitzar l'ordre global actual i crear mecanismes a través dels quals el canvi --l'ascensió de noves potències, la confusió econòmica, el repte de grups supranacionals com Al-Qaida-- pugui acomodar-se sense subvertir l'ordre internacional. ¿Per què? El món tal com està organitzat avui serveix de manera poderosa els interessos i els ideals dels EUA. Com més àmplia sigui l'obertura del sistema global, seran més bones les opcions de comerç, contacte, pluralisme i llibertat.

Qualsevol estratègia amb probabilitats d'èxit en el món d'avui serà la que compti amb el suport i la participació actius de molts països. Prenguem com a exemple la crisi financera, que diferents governs occidentals inicialment van intentar solucionar pel seu compte. Semblaven oblidar-se de la globalització, i no hi ha res de més globalitzat que el capital.

Reconeixent-ho d'una manera tardana, els líders van celebrar la reunió del G-20 a Washington. Va ser un bon primer pas (encara que només això: un primer pas). Sense un enfocament coordinat, qualsevol intent per apedaçar el sistema fracassarà.

EL MATEIX ÉS aplicable no només als problemes tous del futur -- pandèmies, canvi climàtic--, sinó també als reptes actuals de seguretat. El problema del multilateralisme a l'Afganistan --un lloc on tothom diu que està unit en la lluita-- és un trist cas que estableix jurisprudència per al futur. Trenta-set nacions que actuen amb la benedicció de les Nacions Unides per atacar una organització que ha assassinat brutalment civils en dotzenes de països, i que segueixen sent incapaços d'aconseguir un autèntic èxit.

¿Per què passa això? Hi ha múltiples raons, però no hi ajuda que només alguns dels països involucrats --des dels aliats europeus fins al Pakistan-- estiguin autènticament disposats a aparcar els seus estrets interessos de bàndol a favor d'un de més comú i ampli. El terrorisme al Sud-est Asiàtic generalment demana cooperació multinacional efectiva. Continuar com cada dia generarà un terrorisme que es convertirà en un esdeveniment quotidià.

La rivalitat entre nacions, diran alguns, està inscrita en la naturalesa de la política internacional. Però això ja no porta enlloc. Sense una cooperació millor i més sostinguda es fa difícil veure com resoldrem la majoria dels grans problemes del segle XXI. L'autèntica crisi a la qual ens enfrontem no és la del capitalisme o la de l'ocàs dels EUA, sinó la globalització mateix. A mesura que els problemes sobrepassen les fronteres, creix la demanda per una acció comuna.

Però les institucions i els mecanismes per fer que funcioni estan en declivi. Les Nacions Unides, l'OTAN i la Unió Europea funcionen de manera menys efectiva del que ho haurien de fer. Tampoc és que estigui en contra de cap institució en concret. L'ONU, especialment el Consell de Seguretat, té molts defectes i és disfuncional. Però necessitem algunes institucions que puguin solucionar problemes globals; alguns mecanismes que puguin coordinar una política comuna. Si no som capaços de trobar maneres d'aconseguir-ho, hauríem d'esperar més crisis i també menys possibilitats de solucionar-les amb èxit.

En un món caracteritzat pel canvi, cada vegada hi ha més països -- especialment grans potències, com Rússia, la Xina i l'Índia-- que començaran a traçar el seu propi camí, i això al seu torn produirà més inestabilitat. Els EUA no poden protegir eternament cada ruta marítima, mediar en cada tracte i lluitar contra cada grup terrorista. Sense alguns mecanismes per solucionar problemes comuns, el món que hem conegut fins ara, amb una economia oberta i amb tots els beneficis socials i polítics que hi estan associats, lluitarà per mantenir-se i potser es veurà obligat a fer marxa enrere.

Ara bé, aquestes previsions pessimistes no són inevitables. Ja es desenvolupen situacions amb els pitjors casos possibles, de manera que es poden prevenir adequadament. I n'hi ha molt bons senyals al món actual. La Xina, la potència emergent més significativa, no sembla buscar subvertir l'ordre establert (com han fet en el passat moltes potències emergents), sinó més aviat triomfar dins d'aquest ordre. Hi ha molta cooperació diària a nivell ordinari entre un gran nombre de països sobre temes que van des de la no-prolifерació nuclear fins a la política comercial.

DE VEGADES les crisis són una oportunitat. La reunió del G-20 a Washington, per exemple, va constituir un interessant presagi d'un futur món post-nord-americà. Totes les crisis financeres anteriors van ser gestionades per l'FMI, el Banc Mundial, el G-7 (o el G-8). Aquesta vegada hi estaven plenament representats els països emergents. Alhora, la reunió es va celebrar a Washington, i la va presidir George Bush. Els EUA conserven un paper especialíssim en l'ordre mundial emergent. Segueixen sent l'únic poder global. Compta amb enormes poders de convocatòria, d'elaboració d'agenda i de lideratge, encara que han de ser gestionats adequadament i compartits amb tots els grans actors del món, vells i nous, perquè siguin efectius.

El president electe Obama té els seus propis poders també. No seré jo qui exageri la importància de la seva personalitat tan especial, però Obama s'ha convertit en un símbol global com jo no recordo haver vist en la meua vida.

Si, posem per cas, Obama es desplaçés a Teheran, probablement atrauria una multitud de milions de persones, molt superior que la que podria

somiar qualsevol mul·là. Si la seva administració fos capaç de demostrar en la seva conducta diària una genuïna comprensió de les perspectives dels altres països i una sintonia amb les aspiracions de gent d'arreu del món, podria canviar la reputació d'Amèrica de forma duradora.

ASSISTIM A un estrany moment de la història. Una Amèrica amb més respostes, més ben sintonitzada amb la resta del món, podria ajudar a crear un nou conjunt d'idees i institucions, una arquitectura de pau per al segle XXI que aportaria estabilitat, prosperitat i dignitat a les vides de milers de milions de persones. D'aquí a deu anys, el món haurà avançat; les potències ascendents ja no estaran disposades a acceptar una agenda dissenyada a Washington, Londres o Brussel·les. Però en aquest moment i per a aquest home en concret, hi ha una oportunitat única per utilitzar el poder dels EUA per reformar el món. És el seu moment. Se l'hauria d'apropiar.

® Newsweek